

Düşünilmän galan düşünje: Atatürküň respublikasy

Category: Kitapcy, Taryhy makalalar

написано kitapcy | 26 января, 2025

Düşünilmän galan düşünje: Atatürküň respublikasy DÜŞÜNİLMÄN

GALAN DÜŞÜNJE: ATATÜRKÜŇ RESPUBLIKASY

Osmanlyda XIX-XX asyrlarda giňden ýaýran günbatarlylaşmagyň esasy motiwasiýasy – özgerişe we öňe gidişlige çalt ýetmekdi... Döwrebaplaşma prosesine «medeni gijikme» bilen goşulan osmanly býurokratiýasy we münawwerleri (intelligensiýasy) syýasy we guramaçylykly üýtgeşmeleri Günbatardan şo durşuna «eksport» edip» taryhyň yzyna galmakdan halas bolunar öýtdüler!

Osmanly býurokratiýasy we münawwerleri ösüşini formalizmden we tehnikadan gözledi. («Tanzimatçy kellä» eýe Abdylhamyt II-niň mekdepleşmäge üns bermegi munuň tipiki mysaly...)

Atatürküň bolsa tapawudy şudy: Synpsyz-artykmaç ýeňilliksiz, halkçy düzgün döretmek...

Ýagny:

Özgerişini we öňe gidişliginiň ýoly – Günbataryň syýasy, ykdysady, medeni gegemoniýasyna garşy doly garaşsyz bolmakdan geçýärdi. Ykdysady garaşsyzlyk bolmazdan adamlaram, ýurtlaram doly azat bolup biljek däldi.

Munuň özi islendik hili eksplutasiýa, daşara garaşlylyga garşy çykan anti-imperialistik doktrinady. Bir bitewi güýçli döwletiň, milli bazaryň gurluş sebäbidir...

Meselem dünýewilik-sekulyýarizm ýaly dünýewi öwrülişikleriň düýp özeni ösüşe, galkynyşa badak atýan, diniň özünü-de eksplutatlanylýan yzagalaklaşdyrýan feodalizm-derebeýlik bilen hasaplaşmakdy...

Ine... Osmanly Tanzimat aňyýeti (Sadrazam Mustapa Reşit paşa we başgalar) bilen respublikan zamanabaplaşmagyň (Atatürküň) esasy tapawudy-da şu düşünjede ýatyrdy.

Birinjisi milli bazary ýykyp eksplutasiýanyň ýoluny açsa, ikinjisi eksplutasiýa garşy ulus bazary kemala getiripdi...

Ýogsa-da, günbatarçylar ulusçylary az wagtyň içinde nädip ýeňdi?

* * *

Atatürk «Respublikany biz gurduk, ony beýgeltjek we ömrüne ömür goşjagam sizsiňiz» diýenem bolsa...

Respublukanyň DP we RHP ýaly partiýalarynyň brýurokratlar we intelligentleri Atatürküň garaşsyzlykçy kemalistik sistemasyny tersine öwürdi. Ýurdy Tanzimat aňyýetine – Günbataryň imperial düzgünine dolap getirdi. Türkiýe Osmanlynyň 1838-nji ýyldan başlan açyk bazar-eksplutasiýa düzgünine dolap getirildi...

Halkdan, halkçylykdan üzňe «gullukçy häkimiýeti» kemalizmi ilki «atatürküň ýoly», soňra «atatürkçülik» we yzyndanam harby döwlet agdarylyşyklary bilen gardiopçylyga öwürdi!

Kemalizmiň düýp esasy halkçy ykdysady öwrülişij ýatdan çykardyldy. Ösen medeniýete, döwrebaplaşmaga ýetmek ideýasy ýöntem günbatarçy öýkünmelere öwrüldi...

Çepçiler 60-njy ýyllarda giňden ýaýran günbatarlylaşmagy maksat edinenlere garşy «Tanzimat münewweri» kesgitlemesini yöne ýere bermedi. Doly garaşsyzlykçy 1968-nji ýylyň gozgalaňy öwrülişikleri togtadanlara, içine köwenlere garşydy.

Galyberde-de:

Garasşyzlykçy çepçileriň garşysyna (Günbatar kontrrazwedkasynyň eli bilen) konserwativ agressiýanyň çykarylmagu tötänlik däldi.

Wagtyň geçmegi bilen... Käbir çepçilerem neoliberalizm-globallaşma şemalyňyň badyna millilik hereketi kemalizme duşman boldy. Kabul etme (восприятие) operasiýalary geçirildi. Kyblasy günbatarçylyk bolan Bosfor uniwersiteti ýaly ýokary okuw jaýlary, Murat Belge ýaly yrga çepçiler muňa goşant goşdy.

Häzir şindizem käbir konserwativ (we käbir çep) gatlaklaryň düşünje derejesinde Atatürke doly aň edip bilmezlikleriniň sebäbi-de şudur!

Kitapy.ru

* * *

Geçilen müddetde Atatürk hakyky many-mazmunyndan goparylyp arşa çykarylyp, tabulaşdyryldy, ýalňyzlaşdyryldy...

RHP ýaly partiýalar «küresi syýasatçylygyna» ýesir düşürildi. (Ideologik esassyzlygy syýasatdyr öýdýän Kylyçdarogly ýaly gyssaga düşen her syýasatçy jemyyýetçiligiň we partiýanyň goldawyny almak üçin «Atatürk» diýdi!).

Gynansak-da, häzir ýüz ýaşyny belleýän respublikanyň içi köwüldi, ýok edildi! Umumy bähbit prinsipi bilen gurulan ulus-döwlet taryhy bilelikdeligi doly çagşady...

Halk-ulus ýakynlaşmasy-jemgyýetçilik prinsipi, aýratynam ikinji respublikaçylyk patarrakysy «raýat jemgyýetçilik» we yzyndan gelen dini jemagatlar arkaly dargadyldy.

Günbatar gegemoniýasy AKP-FETÖ-çepçi liboş hyzmatdaşlygy bilen ýetjek derejesine ýetdi.

Diňe bularam däl:

RHP ýaly merkezi partiýalaryň eli bilen respublika populizmiň eline berilip, doly garaşsyzlykçy pozisiýasyndan çykarylyp, demokratiýa (saýlaw sandygyna) ses bermäge çenli düşürildi. Munuň özi halkyň hökmürowanlygy däl-de, diňe tehnik çärelerdi. Şeýle-de guramaçylyk taýdan mejlisiň bardygyny özbaşyna demokratiýanyňam, respublikanyňam bardygyny subut edip bilmez!

Soner ÝALÇYN.

«SÖZCÜ» gazeti, 26.10.2023 ý. Taryhy makalalar